

АСПЕКТИ ДУХОВНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Ковальська Вікторія Ярославівна, студентка IV курсу (групи УМЛБ-1-20-4.0д.) спеціальності «Філологія» Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник: Горохова Т. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

У статті здійснено спробу проаналізувати аспекти духовності у поезії Василя Симоненка, з'ясувати художні особливості втілення духовних категорій у творах, визначити їхню функцію у моделюванні художньої картини світу. Авторка робить висновок про те, що аспекти духовності у поезії Василя Симоненка розкривають всі життєві цінності, громадянську позицію та моральність поета. Художнє осмислення репрезентативних для митця ідей духовності визначається цілісною філософською концепцією розкриття ціннісних орієнтирів особистості.

Ключові слова: духовність, поезія, цінності, українська література, Василь Симоненко.

Духовність неодноразово ставала темою літературних творів упродовж останнього століття. У літературознавстві тема недостатньо розкрита, але її варто досліджувати, щоб виявити, яких значень культурні феномени здатні набувати у художньому тексті. Зокрема, варто звернути увагу на визначення специфіки використання духовних образів у творах, щоб з'ясування рівень впливу цих образів на формування художньої картини світу поета.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): проаналізувати духовні аспекти образів як літературознавчі категорії та їх виміри в поетичній семантиці; дослідити художні функції духовних аспектів у ліриці Василя Симоненка.

Творчості Василя Симоненка приділено чимало досліджень різного рівня в сучасному літературознавстві, зокрема у працях таких науковців, як М. Ільницький, Т. Масловська, А. Печарський, В. Пахаренко, М. Рогожа, Л. Сердюк-Баран, Ю. Смолянський, А. Ткаченко, В. Яременко та інші. У монографії А. Печарського розгорнуто подано дослідження життя і творчості Василя Симоненка в історико-літературному, поетикальному дискурсі української та світової літератур (Печарський, 2018). А. Ткаченко у нарисі життя і творчості Василя Симоненка на основі конкретного аналізу творів митця зобразив його в різних іпостасях: як лірика і публіциста, сатирика і гумориста, прозаїка і критика. Автор висвітлив своєрідність взаємопроникнення громадянської та інтимної лірики письменника, актуальність сатири і гумору, які гідно не поціновані у свій час (Ткаченко, 1990).

Грунтовним дослідженням творчості Василя Симоненка стала книга, опублікована видавництвом «Пролог» у Нью-Йорку 1965 р. під назвою «Василь Симоненко. Берег чекань». Її упорядник – Іван Кошелівець. Назва «Берег чекань» вимагає окремого пояснення. За кордоном поширилися чутки,

що Симоненко ще в 1962 чи то в 1963 р. підготував до друку збірку поезій під такою назвою, але радянські видавництва, мовляв, відкинули її. У журналі «Сучасність» (ч. 1, 1965 р.) твердили: «...збірка «Берег чекань», що була підготована до друку 1963 року, не побачила світу, – вона в рукописах почала жити і ходити поміж людьми по всій Україні...». Книга складалася з трьох частин: перша – це літературно-критичний аналіз творчості поета, друга – поезії і щоденникові записи, третя – коментарі Івана Кошелівця (Драпак, 2008: 2).

Попри велику кількість літературознавчих досліджень, що багатогранно висвітлюють творчість Василя Симоненка, аспекти духовності у його поезії не були предметом окремих досліджень.

Життєвий шлях Василя Симоненка в тогочасних умовах був постійним вибором, оскільки містив три взаємопов'язані і взаємозалежні іпостасі. Перша та найважливіша – творчість поета громадянського спрямування, як відповідь на історичні події в житті українського народу. Друга – робота в редакції і кореспондентом, якнайближче знайомство з реальним життям простих трудівників села та необхідність дотримуватися в кореспонденціях генеральної лінії панівної партії. Третя, найскладніша і найбільш суперечлива – членство в цій партії; одна з необхідних та обов'язкових умов для самореалізації і права на роботу в газеті. Складно залишатися на світлому боці, коли навкруги соціальна темрява. Та важливим залишається одне питання: чи може людина вберегти у собі духовні цінності, незважаючи на життєві обставини?

Поняття духовності у літературознавчих працях висвітлено по-різному. Сучасна філософія розкриває вкоріненість духовності у здійсненні та структурі людського культурного та індивідуального буття, ціннісно-смыслового універсуму; осмислює особливу роль духовності у гармонізації соціального та особистісного вимірів життя людини, її саморозбудови та ціннісного піднесення. А. Козлов стверджує, що духовність найтісніше пов'язана з Богом (Козлов, 2001: 6). Водночас, літературознавець підкреслює, що мораль є основною частиною духовності. Тут важливими є три складники: альтруїзм, егоцентризм та егоїзм. Добро і зло у будь-якому випадку буде взаємодіяти між собою: *«І природа, і сутність моралі як системи загальнолюдських цінностей (як критеріїв визначення сутності добро- чи злотворення) схожі – людині й від процесу природного відбору, й від системи родинно-суспільних регламентацій є нагальна потреба в тому, щоб знати, куди спрямовувати свої думки і дії»* (Козлов, 2005: 199). Нам імпонує думка, згідно з якою духовність є інтеграційною характеристикою особистості, що містить у собі певну систему абсолютних загальнолюдських цінностей.

Одним із моральних проявів поета є зображення світлого почуття, у якому перемагають чесність та доброта. Окрім того, тут ми говоримо про порушення глобальної теми задля суспільної значущості, тобто поет сміливо говорить про життя та людські взаємини. Наприклад, у вірші «Ровесникам» постає проблема батьків і дітей, автор спонукає ровесників до гідного наслідування своїх батьків: *«Ми в світ прийшли успадкувати славу, // Діла, і думи, й чесні мозолі, // Батьків велику полум'яну справу, // Що захистила правду на землі»* (А. Ткаченко, Д. Ткаченко, 2017: 175). У цій поезії особисте взаємодіє із суспільно-важливим.

Василь Симоненко неабияк впливав на людей через патріотичні та релігійні переконання. Поема «Кирпатий барометр» є яскравим прикладом таких переконань. Одразу привертає увагу те, що образ Привида уособлює не тільки чистоту совісті, але й християнське мучеництво. Своїми стражданнями Симоненковий Привид доносить істину для того, щоб надалі боротися зі злом. Як наслідок, духовно-релігійне бачення часу сміливо збігається із думкою апостола Павла: *«Бо ми не принесли в світ нічого, то нічого не можемо й винести»*. Водночас, у поезії наявні й суперечливі думки щодо релігійності, зокрема беремо до уваги вірш «Я»: *«Не знаю, ким – дияволом чи Богом – // Дано мені покликання сумне: // Любити все прекрасне і земне // І говорити правду всім бульдогам»* (А. Ткаченко, Д. Ткаченко, 2017: 305). Читаємо тут згадку про потойбічний світ, що є втіленням протилежного духовності. У будь-якому випадку автор поєднав добро і зло, святість та гріх, тому можна стверджувати, що герой перебуває між двома різними світами.

Найбільша цінність у житті – це, безсумнівно, любов: *«Я тебе не сприймаю за істину – // Небо навіть, і те рябе.// Одчайдушну, печальну, розхристану, // Голубу і безжально освистану – // І таку я люблю тебе!»* (А. Ткаченко, Д. Ткаченко, 2017: 221). Поет глибоко переконаний, що, по-перше, від любові не втечеш: *«Прийшла любов непрохана й неждана – // Ну як мені за нею не піти?»* (А. Ткаченко, Д. Ткаченко, 2017: 159); по-друге, досвід любові – це досвід життя, те, наскільки людина є чесною перед собою, перед іншими людьми, наскільки вона цінує близьких серцю людей та саме життя: *«Є в коханні і будні, і свята, // Є у ньому і радість, і жаль, // Бо не можна життя заховати // За рожевих ілюзій вуаль»* (А. Ткаченко, Д. Ткаченко, 2017: 192).

Звичайно ж, найбільшим моральним імперативом для письменника була та залишалася до кінця його життя любов до України. Це не просто якийсь громадянський обов'язок, це справжня відданість своїй Батьківщині: *«Україно! Ти для мене диво! // І нехай пливе за роком рік, // Буду, мамо горда і вродлива, // З тебе дивуватися повік...»*. Твори Василя Симоненка не втратили своєї актуальності й нині. Міцна віра у майбутнє життя українського народу втілена у словах поезії, незважаючи на всі утиски, геноциди, колективізації, голодомори: *«Народ мій є! // Народ мій завжди буде! // Ніхто не пересилить мій народ! // Поцезнуть всі перевертні й прибуди, // І орди завойовників-заброд!»* (А. Ткаченко, Д. Ткаченко, 2017: 271) Найдорожчим для кожної людини є Батьківщина – провідна думка вірша «Лебеді материнства». Вірш також сповнений народнопісенних символів, казкових образів, а також співзвучний із колисковими Лесі Українки та Володимира Самійленка. Але найповніше духовність втілена у молитві матері, яка звернена до Бога, до неба, до зір із проханням захистити її кровинку від усякої біди. Глибокий ліризм поєднано з патріотизмом у колисковій матері над маленьким сином, у тривожних роздумах над його дорослою долею. Мати і Україна – поняття нероздільні, тому так природно переростає материнський образ в образ-символ Батьківщини. Жінка вірить: якщо змалку прищепити дитині любов і повагу до матері та свого краю, дитина не зійде з правильного шляху в дорослому житті в часи випробувань, не зрадить рідний край, не осоромить матір, адже завжди

пам'ятатиме: «*За тобою завше будуть мандрувати // Очі материнські і білява хата*» (А. Ткаченко, Д. Ткаченко, 2017: 236).

Соціальна байдужість та ідеологічна брехня у тогочасному оточенні спонукала Василя Симоненка до надважливих висновків у своїх віршах: науково-технічний прогрес людства без християнських духовно-моральних цінностей безпосередньо загрожує життю на Землі. За будь-яких обставин треба пам'ятати, що ти – Людина: «*Ти знаєш, що ти – людина? // Ти знаєш про це чи ні?*» (А. Ткаченко, Д. Ткаченко, 2017: 266). Як влучно зазначає Т. Масловська, основоположним критерієм оцінки людини, її творчих можливостей є для митця пристрасне ставлення до дійсності (Масловська, 2015: 29). «*Живе лиш той, хто не живе для себе, хто для других виборює життя*» – таким був девіз В. Симоненка. Навіть знаючи, що йому залишилось жити лічені хвилини, він найменше думав про себе, він думав про інших.

Отже, аспекти духовності у поезії Василя Симоненка розкривають всі життєві цінності, громадянську позицію та моральність поета. Поетичні твори репрезентують таку художню картину світу, в якій висвітлені і любов, і соціальні проблеми, і взаємини між людьми, а це означає, що Симоненко – людина, яка не байдужа до того, що відбувається навколо неї, яка не зраджує своїм патріотичним переконанням та сміливо протистоїть владі. Автор порушує ті теми, які є важливими на сьогодні: людина і світ – одне ціле, самоцінність людської особистості та людського життя, невіддільність долі людини від долі рідної землі, долі своїх сучасників, долі народу. Художнє осмислення репрезентативних для митця ідей духовності визначається цілісною філософською концепцією розкриття ціннісних орієнтирів особистості, що дає підстави для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Симоненко В. Вибрані твори / упор.: А. Ткаченко, Д. Ткаченко. Київ: Смолоскип, 2017. 852 с.
2. Драпак Г. Феномен В. Симоненка та українського шістдесятництва у сподіванні емігрантів: деякі спостереження над поетикою і риторикою перекладачів. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Луцьк, 2008. Вип. 6: Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті, Ч. 2. С. 471–479. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/12622/1/ilovepdf_com-483-490.pdf.
3. Козлов А. Духовність як літературознавча категорія: монографія. Київ: Акцент, 2005. 272 с.
4. Козлов А. Найпомітніші віхи духовності української літератури. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: збірник наукових праць. Київ, 2001. Вип. 9: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Українська література: духовність і ментальність». С. 7–19.
5. Масловська Т. Індивідуальність поетики Василя Симоненка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2015.

Виш. 19(2). С. 29–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2015_19%282%29__10.

6. Наконечна О. Духовність. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Духовність>.

7. Печарський А. Художній світ творчості Василя Симоненка: тексти і контексти: монографія. Ужгород: ТИМПАНИ, 2018. 188 с.

8. Ткаченко А. Василь Симоненко: нарис життя і творчості. Київ: Дніпро, 1990. 312 с.

REFERENCE

1. Symonenko V. *Vybrani tvory / upor.: A. Tkachenko, D. Tkachenko*. Kyiv: Smoloskyp, 2017. 852 s.

2. Drapak H. Fenomen V. Symonenka ta ukrainskoho shistdesiatnystvva u spodivanni emihrantiv: deiaki sposterezhennia nad poetykoiu i rytorykoiu perekladachiv. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*. Lutsk, 2008. Vyp. 6: Polska, ukrainska, biloruska ta rosiiska literatury v yevropeiskomu kontekst, CH. 2. S. 471–479. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/12622/1/ilovepdf_com-483-490.pdf.

3. Kozlov A. *Dukhovnist yak literaturoznavcha katehoriia: monohrafiia*. Kyiv: Aktsent, 2005. 272 s.

4. Kozlov A. Naipomitnishi vikhy dukhovnosti ukrainskoi literatury. *Literatura. Folklor. Problemy poetyky: zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv, 2001. Vyp. 9: materialy Vseukrainskoi naukovo-teoretichnoi konferentsii «Ukrainska literatura: dukhovnist i mentalnist». S. 7–19.

5. Maslovska T. Indyvidualnist poetyky Vasyliia Symonenka. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*. 2015. Vyp. 19 (2). S. 29–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2015_19%282%29__10.

6. Nakonechna O. *Dukhovnist. Velyka ukrainska entsyklopediia*. URL: <https://vue.gov.ua/Dukhovnist>.

7. Pecharskyi A. *Khudozhnii svit tvorchosti Vasyliia Symonenka. teksty i konteksty: monohrafiia*. Uzhhorod: ТИМПАНИ, 2018. 188 s.

8. Tkachenko A. *Vasyl Symonenko: narys zhyttia i tvorchosti*. Kyiv: Dnipro, 1990. 312 s.